

Tvistelovsbrev – anke til Høyesterett (kapittel 30).

Reglene om anke til Høyesterett og saksbehandlingen i Høyesterett er stort sett en videreføring av tvistemålslovens regler. En viktig endring er at en anke til Høyesterett over dom i lagmannsrett nå krever samtykke for å kunne bli behandlet (tvisteloven § 30-4, jf. nedenfor), mens anken i dag bare kan nektes fremmet dersom vilkårene for nektelse er til stede etter tvistemålsloven § 373 tredje ledd. Selv om § 373 gir forholdsvis vid skjønnsmessig hjemmel til å nekte, er dette en prinsipielt viktig endring som understreker Høyesteretts rolle som rettsavklarer og rettsutvikler.

Ettersom anke til Høyesterett nå krever samtykke, er det ingen krav til ankegjensstandens verdi ved anke til Høyesterett.

Videre er domstoloven § 5 endret slik at Høyesterett kan settes som ”storkammer” med elleve dommere, en mellomting mellom vanlig avdeling og plenum, i saker av særlig viktighet. Dette gjelder også saker som ellers skulle vært behandlet av Høyesteretts ankeutvalg (i dag kjæremålsutvalget). Storkammeret kan behandle hele saken eller særskilte rettsspørsmål i den (domstoloven § 5 fjerde ledd). Plenumsbehandling i Høyesterett skal nå være forbeholdt ”helt særlige tilfeller”. Beslutning om slik særskilt sammensetning tas som hovedregel av domstollederen, men se ellers domstoloven § 6.

Regelen i domstoloven om at Høyesterett kjæremålsutvalg er en særskilt domstol, oppheves. Anker (i dag kjæremål) over kjennelser og beslutninger skal nå avgjøres av Høyesterett med tre dommere, betegnet Høyesteretts ankeutvalg, se domstoloven § 5 første ledd og tvisteloven § 30-1 andre ledd. Ankeutvalget avgjør også spørsmål om samtykke til å fremme anker for Høyesterett, § 30-4 tredje ledd, og spørsmål om direkte anke til Høyesterett, § 30-2 siste ledd.

Saksbehandlingen for Høyesterett er langt på vei den samme som for lagmannsretten, jf. henvisningene i § 30-3.

I § 30-2 videreføres ordningen om adgangen til direkte anke over dommer til Høyesterett. Saken må reise særlig viktige prinsipielle spørsmål, og bakgrunnen for dette er at Høyesteretts hovedoppgave er å bidra til rettsenhet, rettsavklaring og rettsutvikling. I tillegg må det være av betydning å få en rask avklaring av Høyesteretts standpunkt. Forsvarlig saksbehandling må ikke tale mot direkte anke: Reiser saken spørsmål som beror på vurderinger av umiddelbare bevis, taler dette mot at direkte anke skal tillates. Andre punktum åpner for at bare en del av saken kan behandles som direkte anke, men dette forutsetter at det er adgang til å dele opp saken etter § 16-1.

Etter § 30-2 fjerde ledd kan samtykket til direkte anke omgjøres hvis det viser seg under saksforberedelsen at anken av hensyn til bevisføringen likevel bør avgjøres av lagmannsretten. I så fall skal saken behandles i lagmannsretten uavhengig av reglene i § 29-13 om ankegjensstandens verdi, nektelse mv., jf. § 30-2 femte ledd.

I § 30-3 er som nevnt mange av saksbehandlingsreglene for anke til lagmannsrett gitt tilsvarende bruk for anke til Høyesterett. Dette gjelder §§ 29-2 til 29-12 og 29-19 til 29-24,

med de endringene som følger av kapittel 30. § 29-3 gjelder dermed tilsvarende, slik at en kjennelse fra lagmannsretten om saksbehandlingen som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, for den skjønnsmessige avveiningens del bare kan angripes på det grunnlaget at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig. Videre kan etter § 29-3 tredje ledd en beslutning fra lagmannsretten bare ankes på det grunnlag at retten har bygd på en uriktig, generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den brukte bestemmelsen, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig. Men ankeutvalget kan også nekte en anke over en kjennelse eller beslutning fremmet dersom vilkårene er til stede etter § 30-5, jf. nedenfor.

I § 30-4 finnes de nevnte nye reglene om at anke til Høyesterett over dommer bare kan fremmes så sant Høyesteretts ankeutvalg gir samtykke. Samtykke ”skal bare” gis når anken gjelder spørsmål som har betydning utenfor den foreliggende sak, eller det av andre grunner er særlig viktig å få saken avgjort i Høyesterett. Ordlyden er ment å gjenspeile et siktemål om at anker skal utformes slik at de prinsipielle spørsmålene saken reiser, kommer mer i forgrunnen enn i dag. Alternativet at det ”av andre grunner er særlig viktig å få saken avgjort i Høyesterett” kan etter omstendighetene omfatte tilfeller der det kan synes som om lagmannsrettens dom er uriktig, altså der det i særlige tilfeller er behov for konkret rettferdighet. Samtykkespørsmålet vurderes særskilt for hver enkelt anke i saken. Etter § 30-4 andre ledd kan ankeutvalget begrense et samtykke til deler av saken eller til enkelte av spørsmålene saken reiser, slik det også er adgang til etter någjeldende tvistemålslov.

Etter tredje ledd krever ”nektelse...av samtykke” enstemmighet i ankeutvalget. Ved uenighet i ankeutvalget skal samtykke altså gis dersom minst en dommer mener at det bør gis. Ettersom dette følger direkte av bestemmelsen, framkommer avgjørelsen som en samtykkebeslutning, slik den også gjør i dag, og ikke som en dissensavgjørelse selv om det opprinnelig var uenighet.

I motsetning til ved samtykke til direkte anke kan et samtykke etter § 30-4 ikke omgjøres. Men det følger av § 30-7 at det er begrenset adgang til å bringe inn nye forhold i saken etter at den er blitt henvist, jf. nedenfor.

Regelen i § 30-5 om at Høyesteretts ankeutvalg kan nekte fremmet en anke over en kjennelse eller en beslutning, altså nekte fremmet det som i dag er et kjæremål, er ny. Regelen omfatter også videre anke (videre kjæremål). Det kan også skje en delvis nektelse, og avgjørelsene må være enstemmige i ankeutvalget, jf. henvisningen i siste punktum. Anken kan nektes fremmet hvis den ikke reiser spørsmål av betydning utenfor den foreliggende sak, og heller ikke andre hensyn taler for at den bør prøves. I tillegg er det innført en bestemmelse om at anken kan nektes fremmet dersom den i det vesentlige reiser omfattende bevisspørsmål. Siktemålet med bestemmelsen er å nekte anke der behandlingen vil innebære en uforholdsmessig bruk av Høyesteretts ressurser. Bestemmelsen får selvstendig betydning der anken kan gjelde spørsmål som er av vesentlig betydning for partene, men hvor sakens omfang likevel vil gjøre en ankebehandling uforholdsmessig byrdefull for ankeutvalget. Forarbeidene nevner at dette særlig kan være aktuelt der anken gjelder en sak om begjæring om gjenåpning. Adgangen til å nekte en anke over lagmannsrettens kjennelse i spørsmålet om gjenåpning, gjelder også der gjenåpningsbegjæringen opprinnelig hørte under Høyesterett, men er henvist til og avgjort av lagmannsretten etter § 31-8 femte ledd.

Nektelsesreglene får særlig betydning ved at de også gjelder anke over en kjennelse eller en beslutning der lagmannsretten har behandlet et spørsmål som første instans, slik at ankeutvalgets kompetanse som utgangspunkt ikke er underlagt andre kompetansebegrensninger enn etter § 29-3 andre og tredje ledd. Men det går fram av forarbeidene at det at en avgjørelse ikke har vært overprøvd en gang tidligere, kan tale for prøving i ankeutvalget, uten at dette er avgjørende. Det skal likevel mer til å nekte en anke over en kjennelse eller en beslutning som er tatt av lagmannsretten som førsteinstans, enn å nekte en videre anke. Hovedregelen er at rettslige avgjørelser skal kunne overprøves.

I § 30-6 videreføres reglene i tvistemålsloven § 404 om ankeutvalgets begrensede kompetanse ved videre kjæremål (videre anke), dvs. når lagmannsretten har avgjort en anke over tingrettens beslutning eller kjennelse. Dersom det er klart at anken ikke kan føre fram fordi det ikke er påberopt noe som kan prøves etter § 30-6, kan anken etter § 30-9 andre ledd avvises eller forkastes uten annen begrunnelse enn at det er klart at den ikke kan føre fram.

Det følger av § 30-7 første ledd, som gjelder anke over dommer, at når det er gitt samtykke til å fremme anken eller gitt tillatelse til direkte anke til Høyesterett, kan nye krav, utvidelse av påstander, nye rettsfakta eller nye bevis ikke gjøres gjeldende uten at særlig grunner taler for det. Ankeutvalget avgjør om særlige grunner foreligger. Regelen er i samsvar med gjeldende rett, jf. tvistemålsloven § 375 andre og fjerde ledd. I en høringsuttalelse skrev Høyesterett at det i en del tilfeller kunne framstå som unødvendig tungvint at ankeutvalget må avgjøre enhver anmodning om å få legge fram et nytt bevis, og Regjeringsadvokaten hadde tilsvarende synspunkter. Men departementet mente det var behov for en regel som sikret at saken ikke endret karakter etter at den var henvist til realitetsbehandling i Høyesterett (Ot. prp. punkt 24.6.1.) Etter § 30-7 andre ledd om anke over kjennelser og beslutninger kan forberedende dommer sette frister for utvidelser eller endringer som nevnt i første ledd.

§ 30-8 regulerer den videre saksforberedelsen for Høyesterett. Forberedende dommer vurderer om ytterligere saksforberedelse skal skje, både ved anke over dommer og ved anke over kjennelser og beslutninger. Saksforberedelsen skal konsentreres om det som skal prøves etter anken og som er omtvistet. Som det går fram av forarbeidene, innebærer lovhenvisingene i første ledd, og i særlig grad tredje ledd, at saksforberedende dommer i Høyesterett har et tilsvarende ansvar for en aktiv saksstyring som det som gjelder for behandlingen i tingrett og lagmannsrett. Det følger av andre ledd at anke over kjennelser og beslutninger normalt avgjøres på det grunnlaget som foreligger ved oversendelse av ankesaken til Høyesterett, med mindre ytterligere saksforberedelse er nødvendig for å få et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag.

Hvis forberedende dommer mener det er behov for å drøfte spørsmål om videre saksforberedelse, gjelder § 9-4 så langt den passer.

Etter 30-8 tredje ledd tredje punktum kan Høyesterett sette tidsrammer for partenes innlegg under hovedforhandlingen. Tidsrammenes lengde kan bestemmes skjønnsmessig, særlig ut fra ankesakens karakter, og den tid Høyesterett har til rådighet.

§ 30-9 gjelder behandlingsformen og avgjørelsesgrunnlaget ved anke over kjennelser og beslutninger, altså nåværende kjæremål. I første ledd videreføres hovedregelen om skriftlig behandling av slike anker, men etter andre ledd kan ankeutvalget som nevnt avvise eller forkaste anken uten nærmere begrunnelse, dersom utvalget finner det klart at anken ikke vil føre fram. Se i dag tvistemålsloven § 403 a. Regelen i § 30-9 tredje ledd om at det også for Høyesteretts ankeutvalg kan holdes rettsmøte til muntlig behandling av deler av det som er

tatt opp i ankesaken, er ny. I forarbeidene er pekt på at dette blant annet kan være hensiktsmessig ved avhør av sakkyndige. Fjerde ledd inneholder regler om behandlingen av saken dersom ankeutvalget mener ankesaken bør avgjøres i avdeling med fem dommere. Anken kan behandles skriftlig i avdeling.

§ 30-10: Anke over dommer avgjøres som hovedregel etter muntlig ankeforhandling, men ankeutvalget kan bestemme skriftlig behandling hvis sakens spørsmål egner seg for dette, jf. fjerde ledd, og slik behandling kan kombineres med etterfølgende rettsmøte til muntlig behandling av ett eller flere enkeltspørsmål. Det følger av forarbeidene at det er mer unntaksvis at en av disse formene for skriftlig behandling skal finne sted. Det er først og fremst i oversiktlige saker at hensynet til Høyesteretts arbeidsbyrde kan tilsi en slik behandlingsform.

Reglene i § 30-11 om muntlig ankeforhandling i Høyesterett er stort sett som tidligere. Det går frem av forarbeidene at det er viktig å oppnå en sterkere konsentrasjon av forhandlingene for Høyesterett. Hvis det er gitt skriftlige innlegg, utgjør dette en del av avgjørelsesgrunnlaget. Det er derfor ikke nødvendig å gjennomgå dette slik dokumentbevis ellers skal føres etter § 26-2 ved at beviset gjennomgås og at det som er viktig påpekes. Men partene kan kommentere det skriftlige innlegget, og det vil ofte være naturlig at det kommer spørsmål fra Høyesterett om det, særlig hvis det gjelder rettsspørsmål.

Det følger av § 30-12 at når en sak eller et rettsspørsmål skal avgjøres av Høyesterett satt med mer enn fem dommere, skal saken alltid behandles muntlig.

§ 30-13 viderefører og utvider til dels statens adgang til å opptre i saker for Høyesterett. Reglene gjelder når saken er fremmet til behandling i Høyesterett, og ikke når den blir avgjort av ankeutvalget. Staten kan ellers opptre som partshjelper etter § 15-7 eller som "rettens venn" etter § 15-8. Reglene om rett for staten til å opptre når regler kan være i konflikt med bestemmelser Norge er bundet av i internasjonalt samarbeid, er ny. Den er ment å omfatte tilfeller som var til behandling i Rt. 1998 s. 1372 og Rt. 2000 s. 1332 (EØS-avtalen). Staten har rett til å opptre "så langt det er nødvendig" for ivaretagelsen av offentlig interesse. Staten behøver ikke å opptre til støtte for en av partene. Retten til å opptre innebærer at staten kan ha innlegg under ankeforhandlingen og vil få rett til å motta prosesskriv på linje med partene. Også staten kan pålegges å gi skriftlig innlegg etter andre ledd.

§ 30-14 regulerer Høyesteretts adgang til å oppheve lagmannsrettens avgjørelse i stedet for at Høyesterett tar realitetsavgjørelse. Slik opphevelse kan ha sammenheng med at det samtykket som er gitt, gjør at Høyesterett ikke kan ta realitetsavgjørelse. Opphevelsesadgangen gjelder også de tilfellene der Høyesterett for så vidt kan foreta nødvendig bevisbedømmelse, men hvor det anses mer forsvarlig eller hensiktsmessig å få bevisene vurdert av lagmannsretten. Etter tredje ledd kan det under saksforberedelsen bestemmes at forhandlingene for Høyesterett begrenses slik at det foreløpig ikke forhandles om tvistepunkter som det kan være aktuelt å henvise til behandling ved lavere rett etter andre ledd. Reglene i § 30-14 gjelder både for anker som avgjøres av Høyesterett i avdeling/storkammer/plenum og anker som avgjøres av Høyesteretts ankeutvalg.

Det følger av § 30-15 at hvis feil som fører til opphevelse at lagmannsrettens avgjørelse også rammer tingrettens avgjørelse, skal begge avgjørelsene oppheves. Paragrafen viderefører praksis etter gjeldende rett. Det følger av henvisningen i paragrafens andre ledd at dersom saken ikke avvises, skal tingretten som mottar saken, behandle den videre av eget tiltak.

Utarbeidet av lagmann Anders Bøhn, Borgarting lagmannsrett.